

LITERATÚRA

Frajman, B., Heidari, N., Oxelman, B.: Phylogenetic relationships of *Atocion* and *Viscaria* (*Sileneae*, *Caryophyllaceae*) inferred from chloroplast, nuclear ribosomal, and low-copy gene DNA sequences. *Taxon* 58: 811–824, 2009.

24. Atocion Adans.**Silenka**

(Spracoval P. MEREĎA jun.)

Atocion Adans. *Fam. Pl.* 2, p. 254, 1763.

Syn.: *Silene* L. 1753 p. p. – *Silene* sect. *Rupifraga* Otth 1824 p. p. – *Silene* sect. *Compactae* (Boiss.) Schischk. 1936 p. p. – *Minjaevia* Tzvelev 2001.

Na základe molekulárnych štúdií bol rod nedávno (znovu)vyčlenený z rodu *Silene*. Podľa aktuálnych poznatkov sem patrí 6 druhov: *A. rupestre* (L.) Oxelman 2001, *A. lerchenfeldianum* (Baumg.) M. Popp 2001, *A. armeria* (L.) Raf. 1840 (typový druh), *A. compactum* (Fisch. ex Hornem.) Tzvelev 2001, *A. reuterianum* (Boiss. et C. I. Blanche) Frajman 2009 a *A. scythicinum* (Coode et Cullen) Frajman 2009. Uvedené druhy boli dosiaľ v rámci rodu *Silene* začleňované do dvoch sekcií: *Silene* sect. *Rupifraga* a *Silene* sect. *Compactae*.

Najbližšie je príbuzný s rodom *Viscaria* Bernh. (v novom vymedzení). Charakteristickými znakmi rodu sú napr. absencia odenia, listene suchoblanité alebo aspoň na okraji s blanitým lemom a 3-puzdrová tobolka pukajúca 6 zubmi (tieto znaky môžeme nájsť aj pri niektorých zástupcoch rodu *Silene* a *Viscaria*). Osobitné morfológické znaky, typické len pre rod *Atocion*, chýbajú.

Na Slovensku sa vyskytuje jediný druh.

Základné chromozómové číslo: $x = 12$.

1. *Atocion armeria* (L.) R a f.

Silenka zväzkovitá

Ic.: Tab. 42, p. 543

Atocion armeria (L.) R a f. Autikon Bot. p. 29, 1840.Bas.: *Silene armeria* L. Sp. Pl. ed. 1, p. 420, 1753.

Jednoročná, niekedy ozimná, gynodioická bylina. Z koreňa vyrastá 1, zriedka viac (3–4) bylí. Byľ priama, oblá, bez výbežkov, často už od bázy rozkonárená, (7–)10–40(–60) cm vysoká, sivozelená (oinovatená), holá, hladká, najvyššie články lepkavé, na článku je lepkavý vždy krátky úsek v jeho hornej časti (na herbárových položkách je táto lepkavá časť inak sfarbená ako nelepkavá časť). Listy križmo protistočné, sediace, celistvookrajové, na okraji bez papíl, sivozelené, holé, oinovatené, hladké, dolné v čase kvitnutia suché; najspodnejšie listy obrátene kopijovité; stredné byľové listy väčšie ako dolné, vajcovité alebo široko elipsovité až kopijovité, resp. podlhovasté, okrúhlastou bázou sediace alebo poloobjímavé, (7–)20–60(–70)×(3–)5–25(–35) mm veľké, smerom k vrcholu byľe sa postupne zmenšujúce. Súkvetie koncová, stiahnutá chocholíkatá vidlica; kvetné stopky veľmi krátke, výrazne kratšie ako kalich. Kvety spravidla obojpohlavné, 5-početné, len gyneceum 3(–4)-plodolistové, stopkaté, vzpriamené; kvetné stopky veľmi krátke, výrazne kratšie ako kalich. Kalich úzko kyjačikovitý, na báze uťatý, 5-zubý, (11–)12–16 mm dlhý, holý, 10-žilový; žily slabo vyčnievajúce, rovnobežné, bez priečných anastomóz; zuby široko trojuholníkovité až široko stlačené vajcovité, na vrchole tupo končisté až zaokrúhlené, 0,5–1 mm dlhé, so širokým belavým lemom. Korunné lupienky členené na nechtík a lupeň; nechtík na okraji s blanitými lištami; lupeň obrátene vajcovitý, (3–)5–7(–8) mm dlhý, ružový až svetločervenofialový, ojedinele biely, na vrchole mierne vykrojený; pakoruna tvorená dvomi 1,5–3 mm dlhými, úzko až uzučko trojuholníkovitými, na vrchole ostro končistými výrastkami na každom lupeni, sfarbená ako lupeň. Tyčínok 10. Semenník na vrchole s 3 niťovitými, holými čnelkami, s bliznami na ich vnútornej strane. Tobolky 12–18 mm dlhé, pukajúce 6 zubmi, členené na dolnú sterilnú časť – karpofor a hornú plodnú časť; karpofor 6–9 mm dlhý; plodná časť v obryse podlhovastá, až takmer k vrcholu 3-puzdrová, 6–8 mm dlhá, kratšia alebo rovnako dlhá ako karpofor. Semená v obryse okrúhlasto obličkovité, 0,6–0,8 mm dlhé, na chrbtovej strane ploché alebo s plytkou ryhou; osemenie sivohnedé až hnedočierne, na chrbtovej strane ploché; okraj pokožkových buniek osemenia laločnatý.

Chromozómy: $2n = 24$ (extra fines).

Taxonomická poznámka. V juhovýchodnej Európe a priľahlej časti Prednej Ázie sa vyskytuje príbuzný druh *A. compactum* (Fisch. ex Hornem.) Tzvelév 2001 (bas.: *Silene compacta* Fisch. ex Hornem. 1813), odlišný pevnejšou, až 120 cm vysokou byľou, širšími (resp. okrúhlastejšími) listami, väčším (13–20 mm

dlhým) kalichom a kompaktným hlávkatým súkvetím, niekedy hodnotený ako *A. armeria* subsp. *compactum*. V okolitých krajinách rastie aj príbuzný, morfológicky však od nášho zástupcu značne odlišný, trváci druh *A. rupestre* (L.) O x e l m a n 2000 [2001] [syn.: *Silene rupestris* L. 1753; *Minjaevia rupestris* (L.) T z v e l e v 2001]. Vyznačuje sa nízkym vzrastom [byl' 5–15(–25) cm vysoká], riedkym súkvetím, veľmi tenkými a oveľa dlhšími kvetnými stopkami ako je dĺžka (4–6 mm) kalicha, drobnými kvetmi, svetloružovými až bielymi korunnými lupienkami a krátkym (1–1,5 mm dlhým) karpoforom. Vyskytuje sa v Škandinávii a vo vysokých pohoriach Európy od Sierra Nevada v južnom Španielsku po východné Alpy. Izolované lokality ležia v Českej republike (2 lokality v Krkonošiach, možno však nepôvodné), Rumunsku (1 lokalita v pohorí Rodna vo Východných Karpatoch). Nepotvrdený výskyt je uvádzaný aj z Macedónska a z Uralu. Na Slovensku sa druh zatiaľ nenašiel.

Variabilita. Niektoré kvety (so 4-plodolistovým gyneceom) majú semenník na vrchole so 4 čnelkami, semenníky a tobolky 4-puzdrové a tobolky pukajúce 8 zubmi. Druh premenlivý aj v celkovom vzraste, tvare listov, kompaktnosti súkvetia a tvare korunných lupienkov, na základe čoho sa rozlišuje viacero osobitných taxónov (*Silene lituanica* Zapał., *S. armeria* var. *serpentini* G. B e c k, *S. armeria* var. *sparsiflora* Schur). Rastliny z nášho územia zodpovedajú nominálnemu typu.

Biológia, ekológia. Kvitnutie jún–august. U nás zriedka pestovaná, prechodne splanievajúca (ergasiofygofyt) letnička. Splanieva v záhradách, na poliach alebo vo viniciach, ako aj na navážkach zeminy či kompostu v planárnom až submontánnom stupni. Maximum: ca 620 m n. m., okr. 14e, Banská Štiavnica (C s e r e y 1897 sec. Hlavaček Fl. CHKO Štiav. Vrchy, p. 524, 1985).

Celkové rozšírenie. Druh pôvodný pravdepodobne len v pohoriach okolo Stredozemného mora od južného Francúzska po Rumunsko. Za pôvodný sa však niekedy považuje aj výskyt vo východnej, prípadne aj západnej Európe (na severe dokonca až po južné Nórsko). Ako kozmopolit sa druhotne vyskytuje v celej Európe (na sever až po severné Švédsko), severnej Afrike, Indii, Číne, Japonsku, Severnej Amerike, Brazílii a inde.

Rozšírenie na Slovensku. Nepôvodný druh; splanený sa našiel na týchto lokalitách:

Pannonicum. **4.** Bílkove Humence (Feráková 2009 SAV; Peniašteková 2009 SAV). – Šajdíkové Humence, pieskovňa V od obce (Eliáš jun. et Dítě 2011 NI). **5.** Bratislava-Devín (Feráková 2009 SAV). **6.** Limbach (Zigmundík 1913 BRA; Holuby 1919a: 79; Ptačovský 1926 SAV). – Modra (Holuby 1913 PRC). – Bajč (Gáyer 1916a: 50).

Carpathicum. **14e.** Pukanec (Kupčok 1894 PR). – Kráľovce-Krnišov (Kmeť 1876 BRA). – Banská Štiavnica (Cseresy sec. Hlavaček l. c.). **15.** Gelnica (Andrasovszky 1910 BP). **22.** Moštenica (Procházka et Krahulec Preslia 54: 182, 1982). **30a.** Prešov (Hazslinszky 2 položky s. d. BP)

Všeobecné údaje: Flóra Levoče, v obilí (Greschik 1887 SLO). – okraje polí v Trenčianskej stolici (Holuby 1888b: 121; s. coll. s. d. BP).

Úžitkovosť. Okrasná letnička.

Tab. 42. – *Atocion armeria* (L.) Raf., dolná, stredná a horná časť byle, kalich

LITERATÚRA

Frajman, B., Heidari, N., Oxelman, B.: Phylogenetic relationships of *Atocion* and *Viscaria* (*Sileneae*, *Caryophyllaceae*) inferred from chloroplast, nuclear ribosomal, and low-copy gene DNA sequences. *Taxon* 58: 811–824, 2009.

25. Eudianthe (Rchb.) Rchb.**Kúkolienska**

(Spracoval P. MEREĎA jun.)

Eudianthe (Rchb.) Rchb. *Deut. Bot. Herb.-Buch*, p. 206, 1841.

Bas.: *Lychnis* [unranked] *Eudinathe* Rchb. *Fl. Germ. Exscurs.*, p. 824, 1832.

Syn.: *Silene* sect. *Eudianthe* (Rchb.) A. Braun 1843. – *S.* subsect. *Eudianthe* (Rchb.) Chowdhuri 1957.

Na základe molekulárnych štúdií bol rod nedávno (znovu)vyčlenený z rodu *Silene*. Patria sem len dva druhy, rozšírené v západnom a strednom Mediteráne: *Eudianthe coeli-rosa* (L.) Endl. (typový druh) a *E. laeta* (Aiton) Rchb. ex Willk., ktoré boli v rámci rodu *Silene* dosiaľ začleňované do samostatnej sekcie *Silene* sect. *Eudianthe*. Jeho postavenie v rámci tribusu *Sileneae* nie je vyjasnené. Evolučne je príbuznejší s rodmi *Petrocoptis* A. Braun ex Endl., *Viscaria* Bernh., *Atocion* Adans. a *Heliosperma* (Rchb.) Rchb., než s rodmi *Silene* L. a *Lychnis* L. Charakteristickými znakmi rodu sú napr. absencia odenia, prítomnosť 5 čneliek, 5-puzdrová tobolka pukajúca 10-zubmi (tieto znaky môžeme nájsť aj pri niektorých zástupcoch rodu *Silene*, nie však v takejto kombinácii). Osobitné morfológické znaky, typické len pre daný rod, chýbajú.

Na Slovensku sa vyskytuje jediný druh.

Základné chromozómové číslo: $x = 12$.

1. *Eudianthe coeli-rosa* (L.) Endl.**Kúkolienska nebovoružová**

Ic.: Tab. 26, fig. 2, p. 421

Eudianthe coeli-rosa (L.) Endl. *Cat. Horti Vindob.* 2, p. 342, 1842 [dt. 1843; issued 1842].

Bas.: *Agrostemma coeli-rosa* L. *Sp. Pl.* ed. 1, p. 436, 1753.

Syn.: *Lychnis coeli-rosa* (L.) Desr. 1792 – *Silene coeli-rosa* (L.) Godr. 1847.